

Konvencija o pravima djeteta

Distr.: Opšta
29.novembar 2012. godine
Original: Engleski

Komitet za prava djeteta

Zaključna zapažanja Kombinovanog drugog, trećeg i četvrtog Periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine, usvojena na 61- oj sjednici Komiteta (17. septembar-5.oktobar 2012.godine)

1. Komitet je razmatrao Kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine (CRC/C/BIH/2-4) na 1730. sjednici (pogledati CRC/C/SR.1730 i CRC/C/SR. 1731), održanoj 19. septembra 2012. godine i na 1754. sjednici održanoj 5. oktobra 2012. godine usvojio slijedeća zaključna zapažanja.

I Uvod

2. Komitet pozdravlja podnošenje objedinjenog drugog, trećeg i četvrtog periodičnog izvještaja Države članice (CRC/C/BIH/2-4) i pisanih odgovora na listu pitanja (CRC/C/BIH/Q/2-4/Add.1) na osnovu kojih je omogućeno bolje sagledavanje situacije u Državi članici. Komitet visoko cijeni iskren i konstruktivan dijalog koji se održao sa inter-resornom delegacijom Države članice.
3. Komitet Državu članicu podsjeća da ova zaključna zapažanja treba čitati zajedno sa usvojenim zaključnim zapažanjima u vezi sa inicijalnim izvještajem Države članice podnesenim u skladu sa Fakultativnim protokolom koji se odnosi na uključivanje djece u oružane sukobe (CRC/C/OPSC/BIH/CO/1, 2010) i inicijalnim izvještajem podnesenim na osnovu Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (CRC/C/OPSC/BIH/CO/1, 2012).

II Preduzete mjere i napredak koji je postigla Država članica

4. Komitet pozdravlja povlačenje rezerve Države članice koju je izrazila prema članu 9, stav 1) Konvencije. Isto tako pozdravlja usvajanje dolje navdenih zakonodavnih mjera:
 - a) Zakona o matičnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine u julu 2011. godine;
 - b) Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske u januaru 2010. godine;
 - c) Zakona o zdravstvenoj zaštiti Federacije Bosne i Hercegovine 2010. godine, kojim se ujedno reguliše zdravstvena zaštita nacionalnih manjina;
 - d) Zakona o matičnim knjigama Republike Srpske, usvojen u oktobru 2009. godine; i
 - e) Zakona o zabrani diskriminacije u julu 2009. godine.

5. Isto tako Komitet pozdravlja pristupanje i ratifikaciju:
 - a) Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u martu 2010. godine;
 - b) Fakultativnog protokola o uspostavljanju međunarodnih mehanizama za praćenje Konvencije protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka ili kazni u oktobru 2008. godine;
 - c) Konvencije o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka u februaru 2007. godine;
 - d) Konvencije Vijeća Evrope protiv trgovine ljudima u januaru 2008. godine; i
 - e) Konvencije Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu i njenog Fakultativnog protokola koji se odnosi na definisanje djela rasizma i ksenofobije u zakonu kao krivičnih djela počinjenih putem kompjuterskih sistema u maju 2006. godine;

6. Zatim, Komitet pozdravlja usvajanje dolje navedenih institucionalnih i političkih mjera:
 - a) Okvirnih mjera za unaprijeđenje ranog rasta djece u Bosni i Hercegovini 2010-2014. godine;
 - b) Državne strategije za nadzor nad opojnim drogama, sprječavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini 2009-2013. godine;
 - c) Državnog Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima, 2009-2011. godine;
 - d) Implementaciju plana o Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini, 2008-2015. godine;
 - e) Državne strategije za borbu protiv nasilja nad djecom, 2007-2010. godine; i
 - f) Revidiranog Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma, 2010. godine.

III. Glavne oblasti zabrinutosti i preporuke

A. Opšte mjere implementacije (članovi 4, 42 i 44, stav 6 Konvencije)

Prethodne preporuke Komiteta

7. Komitet, pozdravljajući napore Države članice da implementira zaključna zapažanja Komiteta od 21. septembra 2005. godine vezana za inicijalni izvještaj Države članice

(CRC/C/15/Add.260, 2005), istovremeno žali što neke od preporuka sadržanih u njima nisu u potpunosti implementirane.

8. **Komiteo poziva Državu članicu da preduzme sve neophodne mjere kako bi implementirala preporuke iz zaključnih zapažanja vezanih za inicijalni periodični izvještaj uz Konvenciju, koje nisu implementirane ili su nedovoljno implementirane, a posebno one koje se odnose na koordinaciju, porodično okruženje, usvajanje, zdravlje, socijalnu sigurnost i životni standard.**

Zakonodavstvo

9. Napominjući da je većina zakona Države članice usklađena sa odredbama Konvencije, Komitet je zabrinut jer i dalje ne postoji sveobuhvatno zakonodavstvo vezano za dječija prava na državnom nivou čime se postiže potpun i direktan učinak Konvencije u državnom zakonodavstvu. Komitet nadalje primjećuje da, zbog složenosti političke i administrativne organizacije Države članice (2 entiteta, 10 kantona i distrikt), nedostatak takvog zakonodavstva rezultira nedosljednostima u implementaciji prava djeteta širom njene teritorije, pri čemu su djeca u sličnim situacijama podložna varijacijama u ispunjavanju njihovih prava zavisno od područja na kojima su nastanjeni.
10. **Komiteo preporučuje da Država članica razmotri donošenje sveobuhvatnog Zakona o pravima djece na nacionalnom nivou, koji u potpunosti utjelovljuje načela i odredbe Konvencije i njenih Fakultativnih protokola i koji pruža jasne smjernice za njihovu dosljednu primjenu na cijeloj teritoriji Države članice.**

Sveobuhvatna politika i strategija

11. Komitet pozdravlja usvajanje Akcionog plana za djecu 2011-2014.godine u julu 2011. godine, koji ima za cilj jačanje institucionalnih kapaciteta, koordinacije i međusektorske saradnje na svim nivoma vlasti. Međutim, Komitet sa zabrinutošću primjećuje da je administrativni sistem u Državi članici visoko fragmentovan, što dovodi do finansijskih, tehničkih i pravnih ograničenja u implementaciji Akcionog plana.
12. **Komiteo predlaže da Država članica osigura da za Akcioni plan budu obezbijeđeni adekvatni ljudski, tehnički i finansijski resursi kako bi njegova implementacija bila provedena na sveobuhvatan i dosljedan način na cijeloj teritoriji Države članice. Nadalje, Komitet preporučuje da se Akcioni plan implementira u saradnji sa djecom i civilnim društvom.**

Koordinacija

13. Ističući da državno Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice ima mandat da koordinira implementaciju Konvencije, Komitet konstatuje da se odgovornost za prava djeteta u Državi članici podijelila između velikog broja ministarstava entiteta, Distrikta i kantona. Komitet je zabrinut zbog izostanka efikasne koordinacije za dosljednu implementaciju Konvencije u cijeloj Državi članici. Komitet takođe žali što, upkos prethodnoj preporuci (CRC/C/15/Add.260, stav 13, 2005) da se ojača Vijeće za djecu Države članice, mandat Vijeća za djecu nije obnovljen od 2007. godine zbog nedostatka dogovora o postupku izbora članova Vijeća. Komitet je zabrinut što će to predstavljati značajnu prepreku za

razvoj, koordinaciju i realizaciju koherentnih državnih politika za implementaciju Konvencije.

14. Komitet Državu članicu poziva da preduzme potrebne mjere kako bi se:

(a) osiguralo poštivanje dječjih prava na svim nivoima vlasti širom Države članice, na nacionalnom, entitetskom, opštinskom i kantonalnom nivou;

(b) pojačala koordinacijska uloga Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, osiguravajući da Ministarstvo ima dovoljno ovlaštenje i adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse za efikasnu koordinaciju aktivnosti vezanih za dječja prava u različitim sektorima i nivoima i to kako na nacionalnom tako i entitetskom, kantonalnom i nivou Distrikta;

(c) ojačala uloga i vođstvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice u zagovaranju prava djeteta, formulisanju politike, praćenje implementacije programa i mobilizacije resursa za djecu;

(d) ponovo razmotrilo angažovanje Vijeć za djecu koje bi pomoglo u gore navedenom;

(e) racionalizovao rad raznih tijela vezanih za dječja prava i pružili im se potrebni ljudski i finansijski resursi kako bi svoju ulogu obavljali na efikasan način.

Raspodjela sredstava

15. Ističući da Država članica iz svog državnog budžeta izdvaja značajna sredstva za socijalnu zaštitu, Komitet je zabrinut da je većina tih izdataka za korisnike u vezi sa ratom, što je rezultiralo nedostatkom sredstava za druge osobe koje su ugrožene i sa sličnim ili višim nivoom potreba, uključujući djecu i njihove porodice. Komitet je takođe zabrinut što i dalje postoje značajne razlike u dostupnosti socijalne pomoći u različitim područjima Države članice. U tom kontekstu, Komitet je posebno zabrinut zbog nedavnog smanjenja visine dječjeg doplatka koji je predviđen u Republici Srpskoj. Osim toga, Komitet je zabrinut zbog nedostatka zakonodavstva koje reguliše i obezbjeđuje finansiranje socijalnih beneficija za djecu i njihove porodice u brojnim kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine, što je rezultiralo time da socijalne beneficije budu nedostupne u mnogim područjima.

16. Komitet ponavlja svoju prethodnu preporuku (CRC/C/15/Add.260, stav 17, 2005) da se usklade troškovi za zaštitu dječjih prava između entiteta Države članice kako bi se mogao osigurati minimalan nivo socijalne i zdravstvene zaštite za svu djecu u cijeloj Državi članici. Nadalje, u svjetlu preporuka Komiteta datih za vrijeme opšte rasprave koja je održana 2007. godine na temu "Sredstva za prava djeteta - Odgovornost država", Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) uspostavi proces obezbjeđivanja budžeta koji adekvatno uzima u obzir potrebe djece kako na nacionalnom tako i na nivo raznih dijelova, sa jasno dodijeljenim sredstvima djeci u relevantnim sektorima i agencijama, kao i specifične indikatore i sisteme monitoringa;

(b) uspostavi mehanizme za praćenje i ocjenu adekvatnosti, djelotvornosti i pravednosti u raspodjeli sredstava izdvojenih za implementaciju Konvencije i

(c) donese zakon kojim se reguliše pravedno finansiranje i socijalne beneficije za djecu i njihove porodice na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

Prikupljanje podataka

17. Komitet konstatuje napore Države članice da kroz uspostavu zajedničke DevInfo baze podataka analizira podatke koji se odnose na djecu. Međutim, Komitet ostaje duboko zabrinut zbog nedostatka statističkih podataka koji se odnose na primjenu Konvencije u Državi članici i ograničenog kapaciteta kancelarija za statistiku u Državi članici. Komitet ponovo izražava svoju zabrinutost (CRC/C/15/Add.260, stav 18, 2005) zbog nedostatka jasne podjele odgovornosti za prikupljanje, konsolidaciju i analizu podataka između različitih državnih tijela i što nacionalni popis stanovništva nije izvršen još od 1991. godine. Nadalje, Komitet je zabrinut što DevInfo baza podataka ne uključuje nikakav process osiguranja kvaliteta za provjeru pouzdanosti podataka.

18. Komitet ponavlja svoju prethodnu preporuku (CRC/C/15/Add.260, stav 19, 2005) i poziva Državu članicu da hitno izvrši popis stanovništva i da napravi koordinisan sistem za sveobuhvatno prikupljanje podataka kojim će biti pokrivena sva djeca mlađa od 18 godina i koji će ih razvrstavati po kategorijama kojima je potrebna posebna zaštita. U tom smislu, Komitet posebno preporučuje da se u podacima obrati posebna pažnja na dob, pol, nacionalnu pripadnost, invaliditet, socio-ekonomski status i geografski položaj.

Nezavisno praćenje

19. Komitet pozdravlja osnivanje Odjela za zaštitu prava djece u okviru Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i nezavisnog Ombudsmena za djecu u Republici Srpskoj u 2008. godini. Međutim, Komitet konstatuje da, do sada, preporuke ovih mehanizama za dječja prava nisu provele nadležne vlasti na državnom i entitetskom nivou, niti na nivou Distrikta i kantonalnom nivou.

20. Uzimajući u obzir opšti komentar Komiteta broj 2. (CRC/GC/2003/4), Komitet preporučuje da Država članica preduzme odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo da Odjel za zaštitu prava djece Bosne i Hercegovine i Ombudsmen za djecu u Republici Srpskoj imaju odgovarajuće ljudske, tehničke i finansijske resurse, kao i imunitete koji su im potrebni kako bi efikasno funkcionisali, uključujući i rješavanje pritužbi djece na brz i djeci prilagođen način kao i za osiguravanje adekvatnog praćenja preporuka koje su dali gore pomenuti mehanizmi za dječja prava.

Širenje i podizanje svijesti

21. Komitet je pozitivno ocijenio to što je kombinovani drugi, treći i četvrti periodični Državni izvještaj podnesen prema Konvenciji dostupan na internet stranici državnog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, kao i povećan angažman Države članice i njenih

medija u podizanju svijesti o dječjim pravima i Konvenciji na nacionalnom nivou. Ipak, Komitet je zabrinut što postoji ograničena svijest i poznavanje Konvencije među djecom.

22. Komitet preporučuje da Država članica nastavi povećavati medijski angažman u podizanju svijesti o Konvenciji na način prilagođen djeci, posebno kroz veću upotrebu štampe, radija, televizije, interneta i drugih medija, kao i aktivno učešće djece u javnim terenskim aktivnostima.

Obuke

23. Komitet konstatuje da je Država članice organizovala obuke i obrazovne aktivnosti vezane za Konvenciju za osoblje pravosudnih organa, policijske službenike i državne službenike. Međutim, Komitet je zabrinut da u većini obuka aktivno učešće Države članice u provođenju ovih aktivnosti ostaje ograničeno i da su aktuelne obuke, koje prvenstveno organizuju nevladine organizacije uz podršku međunarodnih donatora, neadekvatne za osiguranje tehničke kompetencije za Konvenciju i njenu primjenu.

24. Komitet ponavlja svoju prethodnu preporuku (CRC/C/15/Add.260, stav 24, 2005) da se preuzme primarna odgovornost za pružanje adekvatne i sistematične obuke i / ili senzibilizacije o dječjim pravima za one grupe profesionalaca koje rade sa djecom i za djecu, gdje spadaju policijski službenici, parlamentarci, sudije, advokati, zdravstveni radnici, nastavnici, školska administracija i drugi profesionalci po potrebi.

Saradnja sa civilnim društvom

25. Komitet smatra pozitivnim nastavak rasta civilnog društva i nevladinih organizacija (NVO) koji se bave dječjim pravima u Državi članici. Međutim, Komitet je zabrinut što su nevladine organizacije, iako imaju važnu ulogu u pružanju usluga zaštite djeci u Državi članici, i dalje zavisne o međunarodnim donatorima i ostaju izložene istim poreskim obavezama kao i privatni subjekti orijentisani na ostvarivanje profita što pogoršava ograničenost resursa sa kojim se već suočavaju.

26. Komitet, podsjećajući državu članicu na njenu primarnu obavezu da djeca trebaju da uživaju svoja prava na osnovu Konvencije, apeluje na Državu članicu da obezbijedi povoljnije uslove rada civilnom društvu i nevladinim organizacijama, između ostalog, kroz finansiranje i niže poreske stope. Komitet nadalje preporučuje da Država članica preuzme aktivniju ulogu u pružanju osnovnih usluga za djecu, koje, trenutno, prvenstveno pružaju nevladine organizacije.

Dječja prava i poslovni sektor

27. Komitet je zabrinut što multinacionalne i nacionalne kompanije u Državi članici, posebno one u industriji čelika i sigurnosnom sektoru, koje često unajmljuju državne institucije, djeluju u nedostatku jasnih zakonskih okvira. Komitet je posebno zabrinut što međunarodni standardi za zaštitu ljudskih prava, zaštitu okoliša i drugi standardi nisu adekvatno praćeni, štićeni i ispunjeni kako bi se osiguralo da negativno ne utiču na osobe, uključujući i djecu, porodice i zajednice.

Iako priznaje da su neki prekršaji pod istragom i sankcionisani od strane Federalnog inspektorata, Komitet je također zabrinut što pitanja koja se odnose na uticaj poslovnih aktivnosti na životnu sredinu i zdravlje nisu riješena na transparentan način koji omogućuje javnosti da bude informisana, i kao takva da pažljivo prati i učestvuje.

28. U svjetlu Rezolucije 8/7 Vijeća za ljudska prava od 7. aprila 2008. godine, usvajanje izvještaja o okviru pod nazivom “Zaštiti, poštuju i otkloni kršenje prava” i Rezolucije 17/4 od 16. juna 2011. godine, u kojima je navedeno da se prava djeteta trebaju imati u vidu onda kada se istražuje odnos između ekonomije i ljudskih prava i iz tog razloga, Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) ispita i prilagodi svoj zakonodavni okvir (u građanskom, krivičnom i upravnom pravu) kako bi se osigurala pravna odgovornost preduzeća i njihovih podružnica, koje posluju ili se njima rukovodi sa teritorije Države članice, vezano za kršenja ljudskih prava, posebno prava djeteta, te uspostaviti mehanizme za praćenje, istraživanje i otklanjanje kršenja prava, sa ciljem poboljšanja odgovornosti, transparentnosti i sprečavanja kršenja i

(b) preduzme mjere kako bi se osiguralo da privatna preduzeća, posebno ona u industriji čelika i ona koja vrše pružanje sigurnosnih usluga, uključujući i kada rade po ugovoru sa Državom, djeluju u skladu sa odgovarajućim regulatornim zaštitama kako bi se osiguralo poštovanje Konvencije i njenog Fakultativnog protokola.

Opšta načela (članovi 2, 3, 6 i 12 Konvencije)

Zabrana diskriminacije

29. Komitet pozdravlja usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije u julu 2009. godine i revidiranog Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma u julu 2010. godine. Međutim, Komitet sa zabrinutošću primjećuje da rasna diskriminacija ostaje ozbiljan i raširen problem u Državi članici. Iz tog razloga, Komitet je posebno zabrinut za sledeće:

(a) Usklađivanje zakonodavstva Države članice sa Zakonom o zabrani diskriminacije je neadekvatno, što je rezultiralo ograničenom praktičnom primjenom, što se očituje u nekoliko registrovanih tužbi zbog diskriminacije i niskim nivoom javne svijesti o pravnim lijekovima koji su dostupni u slučajevima diskriminacije;

(b) Diskriminacija u kontekstu obrazovanja i dalje je prisutna, uključujući dalje postojanje tzv. "dvije škole pod jednim krovom" i politiku mono-etničkih škola u Državi članici, gdje su razredi odvojeni na osnovu nacionalnosti tako da djeca pohađaju nastavu samo u školama koje pripadaju njihovoj etničkoj grupi;

(c) Akcioni plan Države članice o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika drugih nacionalnih manjina nije efikasno implementiran što je opet posljedica ograničenja raspodjele budžeta i nejasne podjele odgovornosti između zainteresovanih strana; te što su romska djeca i dalje često podvrgnuta teškoj diskriminaciji što za rezultat ima, između ostalog, teška kršenja njihovih prava na obrazovanje i zdravstvenu njegu; i

(d) Država članica nije uspjela odgovoriti na prethodne preporuke (CRC/C/15/Add.260, stavovi 26 i 27, 2005) Komiteta, da uvede kodeks ponašanja u vezi diskriminacije sa ciljem da zabrani stereotipne i stigmatizujuće prikaze manjinskih i / ili etničkih grupa u medijima i preduzme mjere kako bi dalje radila na Deklaraciji i Programu djelovanja koji su usvojeni na Svjetskoj konferenciji protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i netolerancije.

30. U skladu sa članom 2. Konvencije, Komitet Državu članicu poziva da:

(a) preduzima dalje zakonske mjere kako bi sistematično uskladila svoje zakonodavstvo sa zahtjevima iz Zakona o zabrani diskriminacije iz 2009. godine i podiže svijest javnosti o pravnim lijekovima koji su dostupni u slučajevima diskriminacije, uključujući izradu informacije o tome kako napraviti pritužbe Instituciji ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini koja je na raspolaganju, posebno u obrazovnim i zdravstvenim ustanovama, gdje se djeca često susreću sa problemima diskriminacije;

(b) odmah prekine segregaciju djece u školama na osnovu nacionalnosti prekidajući takozvanu politiku "dvije škole pod jednim krovom" i jednonacionalnih škola i na taj način osigura odgovarajuće mjere podrške i pravilno obučene obrazovne kadrove kako bi se olakšala etnička raznolikost i integracija u školama;

(c) preduzme aktivne mjere kako bi osigurala implementacija vlastitog Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika drugih nacionalnih manjina, uključujući i dodjelu odgovarajućih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa i uspostavljanje jasnih odgovornosti između relevantnih državnih tijela i / ili učesnika ;

(d) u skladu sa prethodnom preporukom Komiteta (CRC/C/15/Add.260, stav 27, 2005), izradi, u saradnji sa medijima, kodeks ponašanja sa ciljem uklanjanja stereotipa i stigmatizacije manjinskih i / ili etničkih grupa u medijima, i,

(e) navede konkretne informacije u slijedećem periodičnom izvještaju o mjerama i programima koje se odnose na Konvenciju o pravima djeteta koje Država članica preduzima kako bi dalje radila na Deklaraciji i Programu djelovanja koji je usvojen na Svjetskoj konferenciji protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodnih oblika netolerancije, uzimajući u obzir opšti komentar broj 1. (CRC/GC/2001/1).

Najbolji interesi djeteta

31. Konstatujući da je princip najboljeg interesa djeteta uzeto u obzir u zakonodavstvu Države članice, Komitet je zabrinut da taj princip nije adekvatno primijenjen u situacijama koje se tiču djece lišene porodičnog okruženja. Konkretno, Komitet je zabrinut da najbolji interesi djeteta nisu uzeti kao primarni prilikom regulisanja i primjene koncepta smještaja djece lišene porodičnog okruženja u različite oblike alternativne pomoći, uključujući i ustanove, te

32. Komitet apeluje na Državu članicu da pojača napore kako bi se osiguralo da se princip najboljeg interesa djeteta, koji je opštepoznat, na odgovarajući način ugradi i dosljedno primjenjuje u svim zakonodavnim, upravnim i sudskim postupcima i svim politikama,

programima i projektima koji se odnose na djecu i imaju uticaj na djecu, posebno onu lišenu porodičnog okruženja. U tom smislu, Država članica se podstiče da uvede postupke i kriterije koji će davati smjernice za određivanje najboljeg interesa djeteta u svakom području i da ih distribuira u javnim i privatnim ustanovama socijalne pomoći, sudovima, upravnim organima i zakonodavnim tijelima. Pravno obrazloženje svih sudskih i upravnih presuda i odluka se treba zasnivati na tom principu. Pri tome, Komitet naglašava potrebu da Država članica posebnu pažnju posveti tome kako bi se osiguralo da princip najboljeg interesa djeteta bude prioritet, posebno u pogledu osiguravanja punog poštivanja principa regulisanja i primjene koncepta smještaja djece u različitim oblicima alternativne pomoći, uključujući i ustanove.

Poštivanje mišljenja djeteta

33. Komitet smatra pozitivnim to što zakonodavstvo Države članica, uključujući i porodične zakone i druge relevantne propise, prizna dječje pravo da izrazi svoje mišljenje u pravnim postupcima koji se na njih odnose. Također se navodi da je Država članica pokrenula program "Jačanje socijalne zaštite i sistema inkluzije djece" 2009. godine kako bi podržala uvođenje i unaprjeđenje učešća djece na nivou zajednice. Međutim, Komitet je zabrinut što:

(a) stvarna primjena zakona koji priznaje prava djece da izraze svoje stavove u odlukama koje utiču na njih, uključujući i u pravnim postupcima koji se na njih odnose, rijetko se primjenjuje i sistematski je na prate socijalni radnici i sudovi;

(b) mišljenje djeteta se rijetko uzima u obzir u školskim programima i nastavnim materijalima, i što, iako su vijeća učenika osnovani u većini škola, u njima je ograničeno učešće zbog nisko razvijene svijesti i ograničenim mogućnostima za direktno učestvovanje u stvarnim odlukama o školskim pitanjima, i

(c) programu "Jačanje socijalne zaštite i sistema inkluzije za djecu" nisu dodijeljena odgovarajuća sredstva.

34. Komitet Državi članici želi skrenuti pažnju na svoj opšti komentar broj 12. (CRC/C/GC/12) gdje se preporučuje da se preduzmu mjere za jačanje prava djeteta da bude saslušano u skladu sa članom 12. Konvencije. Radeći to, Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) preduzme mjere kako bi se osigurala efikasna primjena zakonodavstva kojim se priznaju prava djece da izraze svoje stavove u pravnim postupcima koji se na njih odnose, uključujući uspostavljanje sistema i / ili postupaka za socijalne radnike i sudove za praćenje poštivanja ovog principa;

(b) uvede programe i aktivnosti podizanja svijesti za promovisanje smislenog i efikasnog učešća sve djece, u porodici, zajednici i školi uključujući u tijelima vijeća učenika –uz posebnu pažnju za ugroženu djecu i

(c) osigura pružanje adekvatnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za efikasno funkcionisanje programa "Jačanje socijalne zaštite i sistema inkluzije za djecu".

C. Građanska prava i slobode (članovi 7, 8, 13-17, 19 i 37 (a) Konvencije)

Upis rođenja djeteta

35. Komitet pozdravlja podršku Države članice Zagrebačkoj deklaraciji, čiji je cilj rješavanje dokumentacije građana i propusta u upisu u matične knjige u jugoistočnoj Evropi, u oktobru 2011. godine. Komitet takođe konstatuje da je pozitivan korak usvajanje Zakona o matičnim knjigama u Republici Srpskoj u oktobru 2009. godine, a u Federaciji Bosne i Hercegovine u julu 2011. godine. Međutim, Komitet ostaje zabrinut što Država članica još nije uspostavila slobodan i univerzalni sistem upisa rođenja što rezultira poteškoćama u upisu djece koja su rođena izvan bolnice, djece koja žive u udaljenim područjima, izbjeglica i djece koja pripadaju manjinskim grupama. Komitet je posebno zabrinut zbog toga što:

(a) nema dovoljno kancelarija za upis rođenja djece u ruralnim i udaljenim područjima;

(b) upis rođenja djece nije besplatna za one koji nisu rođeni u bolnici;

(c) postoje teškoće s kojima se susreću porodice pripadnika etničkih manjina, posebno onih romske nacionalnosti, zbog nedostatka usluga prevodalaca i tumača;

(d) upis rođenja djeteta zavisi o imigracionom statusu djetetovih roditelja, što je rezultiralo posebno nepovoljnim položajem romske zajednice koja ima izrazito nizak broj roditelja koji posjeduju potrebnu dokumentaciju, i

(e) ne postoji javna svijest o važnosti upisa u matične knjige rođenja, posebno među romskom populacijom.

36. Komitet poziva Državu članicu da preduzme hitne i konkretne korake za implementaciju Zagrebačke deklaracije, uključujući i detaljnu analizu vlastitog procesa upisa rođenja djece kako bi se osiguralo da su sva djeca rođena na njenoj teritoriji upisana u matičnu knjigu rođenih i da ni jedno dijete nije u nepovoljnom položaju zbog procesnih prepreka za upis. U tom kontekstu, Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) razmisli o povećanju broja kancelarija za upis rođenja djece u ruralnim i udaljenim područjima;

(b) besplatno izdaje rodne listove;

(c) osigura posebnu podršku kako bi se olakšala prijava novorođene djece nepismenim osobama ili osobama bez dokumentacije;

(d) izdaje rodne listove za svu djecu rođenu na njenoj teritoriji, bez obzira na imigracioni status djeteta ili njegovih roditelja, te

(e) podiže svijest, posebno među romskom populacijom, o važnosti upisa u matične knjige rođenih.

Pravo na privatnost

37. Napominjući da je pravo na privatnost zagarantovano Ustavom Države članice, Komitet je zabrinut zbog čestih slučajeva neetičkog i neprofesionalnog ponašanja od strane novinara koji objavljuju lične podatke djece i mladih koji su žrtve ili počinioci krivičnih djela. U tom kontekstu, Komitet je također zabrinut što, iako Država članica ima Etički kodeks za novinare, ne postoji mehanizam kojim se osigurava njegovo poštivanje i da Regulatorna agencija Države članice blagovremeno ne interveniše u slučajevima povrede privatnosti djeteta, a takođe izriče i kazne koje nisu primjerene.

38. Komitet preporučuje da Država članica razmotri mogućnost donošenja nacionalnog zakonodavstva koje zabranjuje objavljivanje ličnih podataka djece od strane medija i / ili novinara i osigura primjerene kazne za takvo ponašanje. Komitet također poziva Državu članicu da uspostavi specifične mehanizme za djecu kako bi imala mogućnost da se žale zbog kršenja njihove privatnosti i da poveća zaštitu djece koja su uključena u krivične postupke. Nadalje, Komitet preporučuje da Država članica razmotri mogućnost organizovanja kampanje za podizanje svijesti o Konvenciji i pravu djeteta na privatnost među novinarima i drugim medijskim zanimanjima.

D. Nasilje nad djecom (članovi 19, 37 (a) i 39 Konvencije)

Tjelesna kazna

39. Dok ističe da je pozitivno to što je tjelesno kažnjavanje nezakonito u školama i kao kazna za krivična djela i kao disciplinska mjera u kaznenim ustanovama u cijeloj Državi članici, kao i u kući nakon usvajanja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici 2005. godine, Komitet izražava ozbiljnu zabrinutost što tjelesno kažnjavanje u kući ostaje široko rasprostranjeno u Državi članici. Nadalje, Komitet je zabrinut zbog širokog prihvaćanja određenog stepena nasilja u cilju "disciplinovanja" djece.

40. Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se izričito zabranilo tjelesno kažnjavanje u svim sredinama, uključujući i porodično okruženje, na cijeloj teritoriji. Nadalje, Komitet predlaže da Država članica ojača i proširi podizanje svijesti i obrazovne programe, uključujući kampanje, u cilju promovisanja pozitivnih i alternativnih oblika discipline i poštivanja dječjih prava, uz učešće djece, ujedno podižući svijest o štetnim posljedicama koje uzrokuje tjelesno kažnjavanje.

Zlostavljanje i zanemarivanje

41. Komitet pozdravlja "Strategiju za borbu protiv nasilja nad djecom, 2011-2014" Države članice i pojačano pružanje praktične obuke profesionalca koji rade sa ili za djecu o tome kako otkriti i odgovoriti na slučajeve nasilja u porodici nad djecom. Međutim, Komitet je zabrinut zbog nedostatka usklađenog zakonodavstva o nasilju u porodici u cijeloj Državi članici što

predstavlja značajnu prepreku u osiguravanju sprječavanja i kažnjavanja svih oblika nasilja nad djecom. Osim toga, Komitet je zabrinut da nedostatak nacionalne baze podataka o nasilju u porodici koje se vrši nad djecom također sprječava sveobuhvatnu procjenu mjera, uzroka i prirode tog fenomena. Nadalje, Komitet je zabrinut što mjere za širenje informacija o uticaju nasilja u porodici na djecu i mjere za podsticanje prijavljivanja slučajeva zlostavljanja djece i dalje ostaju neadekvatne.

42. Komitet preporučuje da Država članica preduzme konkretne mjere kako bi se osiguralo usklađivanje zakonodavstva o nasilju u porodici u svim entitetima i dijelovima teritorije. Osim toga, Komitet preporučuje da Država članica uspostavi nacionalnu bazu podataka o svim slučajevima nasilja u porodici koje se vrši nad djecom sa ciljem preduzimanja sveobuhvatne ocjene njihovog obima, uzroka i prirode. Komitet takođe ponavlja svoje prijašnje preporuke Državi članici da ojača edukativne programe i programe za podizanje svijesti, uključujući kampanje koje uključuju djecu u cilju sprječavanja i suzbijanja zlostavljanja djece (CRC/C/15/Add.260, stav 43 (d)). Osim toga, Država članica treba pojačati mjere za podsticanje prijavljivanja slučajeva zlostavljanja djece i procesuirati počinioc tih djela (isto, stav 43 (f)).

Seksualno iskorištavanje i zlostavljanje

43. Komitet pozdravlja usvajanje "Akcionog plana za poboljšanje sistema za zaštitu djece od dječije pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja putem informacionih i komunikacionih tehnologija u Bosni i Hercegovini, 2010-2012". Međutim, Komitet je zabrinut zbog:

- (a) nedostatka okvira za prekograničnu saradnju za krivično gonjenje počinioca, kao i pomoć i zaštitu žrtava i svjedoka;
- (b) vrste i dužine kazne za seksualno iskorištavanje i seksualno zlostavljanje u krivičnim zakonima i KZ Brčko Distrikta koje često nisu primjerene, i
- (c) nedovoljnih finansijskih sredstva za implementaciju ovog Akcionog plana.

44. Komitet preporučuje da Država članica:

- (a) donese odgovarajuće zakone i zakonske okvire kako bi se osiguralo efikasno kažnjavanje počinioca, kao i pomoć i zaštitu žrtava i svjedoka;**
- (b) osigura primjerene sankcije za počinioc seksualnog iskorištavanja djece i djela zlostavljanja iz svoje nadležnosti, širom svoje teritorije, i da**
- (c) osigura pružanje adekvatnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa za implementaciju Akcionog plana za poboljšanje sistema za zaštitu djece od dječije pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja putem informacionih i komunikacionih tehnologija u Bosni i Hercegovini, 2010-2012.**

Sloboda djeteta od svih oblika nasilja

45. Podsjećajući se na preporuke iz Studije Ujedinjenih naroda o nasilju nad djecom (A/61/299), Komitet preporučuje da Država članica prioritetno ukine sve oblike nasilja nad djecom. Komitet nadalje preporučuje da Država članica uzme u obzir Opšti komentar broj 13, (CRC/C/GC/13, 2011), a posebno da:

(a) izradi sveobuhvatnu nacionalnu strategiju za sprječavanje i eliminisanje svih oblika nasilja nad djecom;

b) usvoji nacionalni koordinacijski okvir za eliminisanje svih oblika nasilja nad djecom;

c) obrati posebnu pažnju na rodnu dimenziju nasilja, i

d) saraduje sa specijalnim predstavnikom Generalnog sekretara za problem nasilja nad djecom i sa drugim relevantnim institucijama Ujedinjenih naroda.

E. Porodično okruženje i alternativno zbrinjavanje (članovi 5, 18 (stavovi 1-2), 9-11, 19-21, 25, 27 (stav 4) i 39. Konvencije)

Porodično okruženje

46. Pozdravljajući program "Jačanje socijalne zaštite i inkluzije djece u Bosni i Hercegovini (SPIS)" iz 2008. godine, Komitet izražava žaljenje što su ograničeni finansijski i ljudski resursi stavljeni na raspolaganje tim centrima. To je rezultiralo time da centri ne mogu spriječiti raspad porodice u slučajevima gdje bi alternativna rješenja mogla biti pronađena i da ne mogu rješavati potreba djece bez roditeljskog staranja. Nadalje, Komitet je zabrinut da ovi centri nemaju jasno određene zadatke koji su usmjereni na pružanje socijalne pomoći, nego se zato često fokusiraju uglavnom na administrativne poslove koji se odnose na registraciju korisnika i ocjenjivanje formalnih pravnih kriterija za ostvarivanje prava na socijalnu pomoć, a ne na pružanje podrške samoj porodici.

47. Komitet ponavlja svoju preporuku (CRC/C/15/Add.260, stav 37, 2005) da Država članica centrima za socijalni rad osigura odgovarajuće ljudske, tehničke i finansijske resurse, zatim da osigura sistematičnu edukaciju uposlenika i da preduzme sve druge potrebne mjere kojima se garantuje kvalitet, učinkovitost i transparentnost svih aktivnosti tih institucija. Komitet nadalje preporučuje da obuka i jačanje kapaciteta na prevenciji raspada porodice mora biti prioritet i da se jasnije formuliše mandat koji je fokusiran na pružanje usluga podrške u centrima za socijalni rad. U tom kontekstu, Komitet također preporučuje da Država članica razmotri mogućnost uspostavljanja zasebnih mehanizama za upravljanje administrativnim poslovima koji se odnose na registraciju korisnika i ocjenjivanje formalnih pravnih kriterija za ostvarivanje prava na socijalnu pomoć.

Djeca koja su lišena porodičnog okruženja

48. Komitet pozdravlja usvajanje "Politike za zaštitu djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2006-2016". Konstatujući da Država članica izvještava da ima politiku traženja porodičnog okruženja za djecu bez roditeljskog staranja, Komitet je ipak zabrinut zbog slijedećeg:

- (a) Djeca se smještaju u ustanove isključivo na osnovu ekonomske ugroženosti porodice;
- (b) Opcije koje se zasnivaju na alternativnim porodicama i zajednici za smještaj djece lišene porodičnog okruženja i djece sa posebnim potrebama za zaštitom ostaju neadekvatne, a tim da se većina djece smješta u ustanove; i nedovoljni su naponi koji se preduzimaju za ponovno ujedinjavanje djece sa biološkim roditeljima, što je rezultiralo time da su mnoga od te djece u ustanovama u dobi do 18 godina;
- (c) Djeca su smještena u ustanovama koje se nalaze van teritorije svog prijavljenog prebivališta i zato ne mogu pristupiti pravu na zdravstvenu pomoć zbog administrativnih prepreka koje se odnose na njihovo preseljenje;
- (d) Nedovoljan je broj radnika u centrima za socijalni rad, što je rezultiralo time da djeca u ustanovama nemaju dovoljno pažnje koja se poklanja njihovom razvoju;
- (e) Ne postoji sveobuhvatan sistema hraniteljstva, a niska i neredovna sredstva za pokrivanje troškova dječijeg smještaja u hraniteljske porodice često rezultiraju niskim standardima zbrinjavanja u takvim situacijama;
- (f) Neadekvatna je priprema i podrška djeci i mladima koji napuštaju sistem javnog zbrinjavanja;
- (g) Postojeći sistem alternativnog zbrinjavanja obeshrabruje ponovno ujedinjenje djece sa svojim biološkim porodicama, čak i tamo gdje to može biti izvodljiv izbor.

49. Komitet od Države članice traži da:

- (a) omogući i podrži porodično zbrinjavanje djece kad god je to moguće i na taj način osigura da se djeca ne daju na zbrinjavanje van porodice isključivo na osnovu socijalno-ekonomske ugroženosti;**
- (b) temeljito i povremeno pregleda smještaj djece u ustanovama i pri tome da posebnu pažnju obrati na znakove zlostavljanja djece, i, kada je to u najboljem interesu djeteta, omogući kontakt između djeteta i negove biološke porodice kako bi ohrabrila i podržala ujedinjenje porodice kad god je to moguće;**
- (c) osigura jednak pristup zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju za zbrinutu djecu;**

(d) poveća broj socijalnih radnika kako bi se osiguralo da se individualne potrebe svakog djeteta mogu efikasnije zadovoljavati i da razvije kriterije za odabir, obuku, podršku i ocjenjivanje radnika koji vode brigu o djeci;

(e) uspostavi sveobuhvatan i koherentan nacionalni sistem hraniteljstva i osigura obezbjeđivanje odgovarajućih i pravovremenih sredstava i podrške za hraniteljske porodice kako bi se upotpunili drugi oblici alternativnog zbrinjavanja;

(f) omogući ujedinjenje djece sa njihovim biološkim porodicama kad god je to izvedivo, i,

(g) osigura sve potrebne ljudske, tehničke i finansijske resurse koji su potrebni za poboljšanje položaja djece u alternativnom smještaju.

Usvajanje

50. Komitet ponavlja prethodno izraženu zabrinutost (CRC/C/15/Add.260, stav 38) jer usvojeni zakoni u Državi članici nisu u potpunosti u skladu sa Konvencijom. U tom kontekstu, Komitet je takođe zabrinut zbog razlike u zakonodavstvu o usvajanju između entiteta i dijelova zemlje, što je rezultiralo pravnim dvosmislenostima i nedostacima u zaštiti. Nadalje, Komitet je posebno zabrinut zbog:

(a) niskog stepena usvajanja zbog složenih i dugotrajnih postupaka za usvajanje; nedostatka koordinacije između centara za socijalnu zaštitu, te nepostojanja baze podataka o djeci koja ispunjavaju uslove za usvajanje i o odgovarajućim zahtjevima potencijalnih usvojitelja;

(b) gornje granice od pet godina za djecu u Republici Srpskoj, što je rezultiralo time da većina djece ne ispunjava uslove za usvajanje; i

(c) nepostojanja podataka u izvještaju Države članice o djeci uključenoj u domaće i međudržavno usvajanje, bez obzira na poseban zahtjev u prethodnim preporukama Komiteta (CRC/C/15/Add.260, stav 39), koji bi bili razvrstani prema, između ostalog, dobi, polu, socialno-ekonomskom statusu.

51. Komitet ponavlja svoju prethodnu preporuku (CRC/C/15/Add.260, stav 39) i poziva Državu članicu da ubrza potrebne zakonodavne, upravne i druge mjere kako bi se osiguralo da procedure za usvajanje budu u potpunosti u skladu sa članom 21 Konvencije, kao i da razmotri mogućnost pristupanja Haškoj konvenciji o zaštiti djece i saradnji u oblasti međudržavnog usvajanja. Nadalje, Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) olakša proces usvajanja tako što će pojednostaviti i racionalizovati postupke za usvajanje, uz istovremeno poštivanje garancija iz Konvencije, i da uspostavi jedinstvenu integrisanu bazu podataka centara za socijalnu zaštitu koja će sadržavati informacije o mogućim usvojenicima i usvojiocima u cijeloj državi;

(b) razmisli o povećanju gornje dobne granice za usvajanje u Republici Srpskoj, i

(c) odgovori na prethodnu preporuku Komiteta (CRC/C/15/Add.260, stav 39) da ekspeditivno prikupi razvrstane podatke o djeci koja su uključena u domaće i međudržavno usvajanje i da ih uvrsti u naredni Izvještaj koji podnosi Komitetu.

F. Invalidnost, osnovna zdravstvena zaštita i dobrobit (članovi 6, 18 (tačka 3), 23, 24, 26, 27 (stavovi 1-3) Konvencije)

Djeca sa invaliditetom

52. Komitet pozdravlja ratifikaciju Države članice Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD) 2010. godine. Međutim, Komitet je zabrinut zbog toga što nikakvi konkretni koraci nisu preduzeti kako bi se uspostavila jasna zakonodavna definicija invaliditeta i osiguralo usklađivanje nacionalnog, entitetskog i kantonalnog zakonodavstva sa odredbama pomenute Konvencije. Konkretno, Komitet je zabrinut zbog:

(a) inkluzivnog obrazovanja koje ostaje vrlo ograničeno, jer većina djece sa invaliditetom ostaje kod kuće ili se šalju u posebne ustanove / škole, što je rezultiralo stigmatizacijom i slabijim pristupom mogućnostima za zapošljavanje i socijalne usluge;

(b) nedovoljne i neadekvatne brige i podrške pružaoca usluga, posebno što centri za socijalni rad i domovi zdravlja nisu primjereno opremljeni i spremni za pružanje usluga i podrške koji su potrebni za rješavanje potreba djece sa invaliditetom koja ostaju da žive sa svojim porodicama;

(c) neadekvatne primjene zakonskih odredbi vezanih za građevinarstvo što za rezultat ima postojanje arhitektonskih i fizičkih barijera na javnim mjestima, uključujući i škole, i

(d) razlike između zaštite koja se pruža ratnim vojnim i civilnim invalidima i osobama sa invaliditetom do koga je došlo usljed nesreće, bolesti ili koji postoji od rođenja, a posebno djeci, što je rezultiralo neravnopravnom i manjom zaštitom ovih posljednjih.

53. U smislu opšteg komentara Komiteta broj 9 (CRC/C/GC/9, 2006), Komitet Državu članicu poziva da uspostavi jasnu pravnu definiciju invaliditeta i osigura usklađenost zakonodavstva, politika i praksi u svim svojim dijelovima sa, između ostalog, članovima 23. i 27. Konvencije, posebno za kognitivne i mentalne teškoće, sa ciljem efikasnijeg rješavanja potreba djece sa invaliditetom na nediskriminirajući način. Nadalje, Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) osigura da djeca sa invaliditetom imaju pravo na obrazovanje, te da u najvećoj mogućoj mjeri osigura njihovo uključivanje u redovni obrazovni sistem, uključujući, i izradu akcionog plana za obrazovanje invalida kako bi se konkretno identifikovali trenutni nedostaci u resursima, te da uspostavi jasne ciljeve sa konkretnim rokovima za implementaciju mjera za rješavanje obrazovnih potreba djece sa invaliditetom;

(b) jača mjere podrške za roditelje, da se brinu za svoju djecu koja se suočavaju sa invaliditetom, i kada je potrebno da budu smještena u ustanovu za zbrinjavanje, da osigura da se to učini potpuno uzimajući u obzir princip najboljeg interesa djeteta i da se

to učini u ustanove za zbrinjavanje koje imaju odgovarajuće ljudske, tehničke i finansijske resurse za pružanje usluga i podrške potrebne za djecu sa invaliditetom kao i njihovim porodicama;

(c) osigura da zakonske odredbe o građevinarstvu i njihova primjena riješe prepreke u okolini koje ometaju potpuno i efikasno učešće djece sa invaliditetom u društvu na ravnopravnoj osnovi; i

(d) riješi razlike između zaštite koja se pruža ratnim vojnim i civilnim invalidima i djeci sa invaliditetom do koga je došlo usljed nesreće, bolesti ili koji postoji od rođenja, kako bi se osigurala jednaka zaštita i podrška ovim posljednjim.

Zdravlje i zdravstvene usluge

54. Komitet ponavlja svoju prethodno izrečenu zabrinutost (CRC/C/15/Add.260, stav 47) zbog složene političke strukture Države članice i nedostatka jedinstvenih zakona i politika koji otežava jednak pristup zdravstvenoj zaštiti za svu djecu. Konkretno, Komitet je zabrinut zbog slijedećeg:

(a) Uprkos Zakonu o zdravstvenoj zaštiti Federacije Bosne i Hercegovine iz 2010. godine, koji ima za cilj regulisanje zdravstvene zaštite nacionalnih manjina, veliki dio romske populacije ostaje uskraćen za zdravstveno osiguranje;

(b) Stopa imunizacije se u periodu od 2005. do 2011. godine smanjila, a pokrivenost je znatno niža kod ugroženih kategorija, s tim da je cijepljeno samo 40% romske djece;

(c) Stopa anemije zbog manjka željeza i dalje je visoka među djecom, trudnicama i dojiljama;

(d) Prakse prilagođene bebama u bolnicama su neadekvatne, sa niskim stepenom započinjanja dojenja, s tim da manje od 20% od sve djece mlađe od šest mjeseci isključivo doje, i

(e) Međunarodni kodeks o reklamiranju zamjena za majčino mlijeko ne primjenjuje se na državnom nivou i ne postoji sistematičan mehanizam za praćenje njegove primjene, što rezultira kršenjem Kodeksa.

55. Komitet ponavlja svoju prethodno izrečenu preporuku (CRC/C/15/Add.260, stav 49) da Država članica preduzme sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da sva djeca uživaju pristup kvalitetnim zdravstvenim uslugama, sa posebnim osvrtom na ugroženu djecu, posebno romsku djecu. Nadalje, Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) preduzme hitne i specifične mjere kako bi se osiguralo da se Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije Bosne i Hercegovine iz 2010. godine provodi na način koji osigurava pokrivenost zdravstvenog osiguranja svih Roma;

(b) dodjeli adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse za jačanje svojih programa cijepljenja sa jasnim rokovima i ciljevima, sa posebnim naglaskom na ugroženu djecu;

(c) razmotri mogućnost uvođenja nacionalnog programa za dodatke željeza kako bi se kontrolisao nedostatak željeza koje rezultira anemijom i pri tome razmisli o tome da zatraži pomoć od Svjetske zdravstvene organizacije, i

(d) razmotri ponovno pokretanje programa za podsticanje na dojenje, finansiranje inicijative za prakse prilagođene bebama u bolnicama i primjenu Međunarodnog kodeksa o reklamiranju zamjena za majčino mlijeko na nacionalnom nivou sa efikasnim mehanizmima za praćenje i primjerenim sankcijama za kršenje Kodeksa.

56. Komitet, konstatujući da Država članica pomno prati situaciju kao što je navedeno u dijalogu, ipak izražava zabrinutost zbog štetnih zdravstvenih učinaka na 15 postojećih lokacija zagađenih osiromašenim uranijumom koji je doveo do značajnog povećanja pojave raka, posebno među djecom koja i dalje žive na tim lokacijama.

57. Komitet apeluje na Državu članicu da odmah procijeni stanje uranom zagađenih područja, evakuiše osobe koje žive u tim mjestima uz dužno poštovanje njihovih ljudskih prava i potreba za preseljenjem, te da preduzme konkretne programe za dekontaminaciju takvih mjesta. Komitet nadalje poziva Državu članicu da hitno procijeni mogući uticaj kontaminacije uranijumom i identifikuje njegove moguće žrtve, pogotovo trudne žene i djecu, sa ciljem da im se osigura nesmetano pružanje potrebnih zdravstvenih usluga.

Zdravlje adolescenata

58. Komitet je zabrinut što je konzumacija alkohola, duvana i droga i dalje raširena među adolescentima u Državi članici. U tom smislu, Komitet je takođe zabrinut zbog takozvanih rasprostranjenih i neregularnih "indirektnih" reklama za alkohol i duvan u Državi članici.

59. U vezi sa opštim komentarom Komiteta broj 4. (CRC/GC/2003/, 2003), Komitet preporučuje da Država članica sistematično prikuplja podatke o potrošnji alkohola, duvana i droga među adolescentima, te da preduzme potrebne mjere za efikasno provođenje zabrane prodaje takvih proizvoda djeci. Komitet takođe preporučuje da Država članica razmotri zabranu svih oblika reklama koje promovišu alkohol i duvanske proizvode u medijima ili putem informacija kojima obično imaju pristup i djeca.

Životni standard

60. Komitet smatra pozitivnim to da djeca imaju direktno pravo da koriste socijalnu zaštitu, uključujući socijalno osiguranje. Ipak, Komitet ostaje zabrinut jer je ovo pravilo izgleda ograničeno na djecu samo do 15 godina. Komitet takođe, ostaje duboko zabrinut jer veliki dio djece u Državi članici žive ispod granice siromaštva, koje se odražava u uslovima za stanovanje, sadržajima, zdravlju i obrazovanju što ozbiljno sputava uživanje njihovih prava. Nadalje, napominjući da Država članica troši tri puta više od regionalnog prosjeka na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, Komitet je ipak zabrinut što sadašnji sistem socijalne zaštite ne riješava potrebe osoba koje se nalaze u nepovoljnoj finansijskoj situaciji.

61. Komitet preporučuje da Država članica osigura da sva djeca imaju koristi od direktnog prava na socijalnu zaštitu, uključujući socijalno osiguranje, te da preduzme potrebne mjere kako bi se postiglo potpuno ostvarenje tog prava. Komitet takođe ponavlja svoju prethodnu preporuku (CRC/C/15/Add.260, stav 55) da Država članica preduzme sve potrebne mjere kako bi osigurala podršku i materijalnu pomoć za ekonomski ugrožene porodice, uključujući kroz ciljane programe za porodice kojima je najpotrebnija, kako bi se zagarantovala prava sve djece na odgovarajući životni standard. Pri tome, Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) izradi strategije smanjenja siromaštva i programe na lokalnim nivoma i nivoima zajednice, osiguravajući pravičan pristup osnovnim uslugama poput pravilne ishrane, stanovanja, vode i kanalizacije, kao i socijalnim i zdravstvenim uslugama i obrazovanju;

(b) usvoji privremene posebne mjere i mjere pozitivne diskriminacije i preduzme mjere za poboljšanje dostupnosti zapošljavanja za mlade i djecu kako bi mogla podići životni standard među najsiromašnijom djecom i porodicama koje su nesrazmjerno pogođene siromaštvom, i

(c) razmotri uvođenje univerzalne šeme dječijeg doplatka za otklanjanje nejednakosti i garantuje adekvatan životni standard za svu djecu na svojoj teritoriji.

G. Obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti (članovi 28, 29 i 31 Konvencije)

Obrazovanje, uključujući stručno osposobljavanje i usmjeravanje

62. Komitet pozdravlja usvajanje Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Državi članici. Takođe se navodi kao pozitivno usvajanje Strategije za razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja za period 2007 – 2013. godine iz 2007. godine kao i visoka stopa upisa u osnovne škole, 98%, sa devetogodišnjim nastavnim planom i programom za osnovno obrazovanje koje je široko rasporostranjeno. Međutim, Komitet ostaje zabrinut zbog:

(a) prijašnjih reformi u obrazovanju kojima su smanjeni troškovi i zatvorene područne škole u udaljenim područjima, čime se ometa dječji pristup obrazovanju u udaljenim područjima;

(b) nedostatka besplatnih udžbenika i besplatnog prevoza do i iz škole u većini osnovnih i srednjih škola, što pogoršava poteškoće u pristupu obrazovanju za djecu iz porodica s niskim primanjima, 31% srednoškolaca završi školu;

(c) stanje u osnovnim školama često ne ispunjava odgovarajuće standarde higijene i opreme i didaktičke standarde;

(d) neadekvatne jezičke nastave i podrške, programa spremanja za školu i programa podrške koji se bave obrazovnim potrebama romske djece i druge djece pripadnika nacionalnih manjina;

(e) stope djece koja pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje koja je ostala na nivou od 9%, i

(f) velike razlike u kvalitetu obrazovanja između urbanih i ruralnih područja, te neprimjerenosti obuke nastavnika, što za rezultat ima ograničen kvalitet obrazovanja u školama Države članice.

63. Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) u potpunosti uzme u obzir član 28. (1) (e) Konvencije u svojim obrazovnim reformama koje uključuju zatvaranje područnih škola u ruralnim područjima i njegovo uticanje na pristup djece obrazovanju u takvim područjima;

(b) u skladu sa članom 28 (1) (b) Konvencije, da preduzme mjere kako bi srednjoškolsko obrazovanje bilo raspoloživo i dostupno svakom djetetu, te da preduzme primjerene mjere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i davanje finansijske pomoći u slučaju potrebe;

(c) osigura dodjelu odgovarajućih sredstava koja će garantovati da škole imaju adekvatne standarde higijene, opreme i didaktičkih materijala;

(d) usvoji konkretne mjere u borbi protiv diskriminacije romske djece u pristupu obrazovanju, pa i putem osiguravanja dodatnih časova jezika i podrške, programa spremanja za školu i programa podrške za rješavanje obrazovnih potreba romske djece i druge djece pripadnika manjina i pri tome osigura da se takve dodatne mjere ne daju na način da se pogoršava stigmatizacija ili segregacija;

(e) dodatno poboljša kvalitet i obuhvaćenost djece odgojem i obrazovanjem od ranog djetinjstva, uključujući pružanje odgoja svoj djeci u dobi od 0 do 3 godine, što će se postaviti kao prioritet, a sa ciljem da se osigura na holistički način koji obuhvata cjelokupni razvoj djeteta i jačanje kapaciteta roditelja, i

(f) izdvoji ljudske, tehničke i finansijske resurse za poboljšanje kvalitete obrazovanja u ruralnim područjima, i revidira i ojača svoje nacionalne obuke nastavnika i procese sticanja kvalifikacija sa ciljem poboljšanja ukupnog kvaliteta obrazovanja.

Obrazovanje o ljudskim pravima i miru

64. Ističući kao pozitivno to što škole u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu organizuju obrazovanje o ljudskim pravima, Komitet je zabrinut zbog toga što je u septembru 2010. godine predmet Demokratija i ljudska prava isključen iz nastavnog plana i programa osnovnih škola u Federaciji Bosne i Hercegovine kao dio politike uvođenja devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja. Nadalje, Komitet ponavlja svoju prethodno izraženu zabrinutost (CRC/C/OPAC/BIH/CO/1, stav 12) zbog toga što nema programa kojim se sistematično u nastavni plan i program uključuje obrazovanje o miru.

65. Komitet Državu članicu poziva da razvije Državni akcioni plan za obrazovanje iz ljudskih prava kako bi se osiguralo obrazovanje o ljudskim pravima na njenoj cijeloj teritoriju, kao što je preporučeno u okviru Svjetskog programa obrazovanja iz ljudska prava. U tom smislu, Komitet Državi članici želi skrenuti pažnju na opšti komentar broj 1. Nadalje, Komitet preporučuje da Država članica preduzme djelotvorne mjere kako bi se u

nastavne planove i programe uključilo obrazovanje o miru i podsticanje kulture mira i tolerancije u školama. Komitet takođe podstiče Državu članicu da uvede obuke nastavnika na temu mira.

H. Mjere posebne zaštite (članovi 22, 30, 38, 39, 40, 37 (b) - (d), 32-36 Konvencije)

Djeca migranti, tražioci azila i izbjeglice

66. Komitet smatra pozitivnim usvajanje Revidirane strategije za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, kojom se utvrđuju mjere za jačanje pristupa pravima za interno raseljene osobe i djece povratnika u 2010. godini. Međutim, Komitet ostaje zabrinut zbog toga što:

(a) su konstantno prisutni neadekvatni uslovi života Roma i djece manjinskih povratnika, kao i djece raseljenih osoba koja žive u kolektivnim centrima koji i dalje postoje, iako se sukob završio prije šesnaest godina;

(b) djeca tražioci azila, raseljene osobe i povratnici nemaju zagaranovan pristup adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti, već imaju pravo samo na "osnovnu zdravstvenu zaštitu", što nije definisano zakonom i često je nedovoljno, a zbog uništenja ili neopremljenosti zdravstvenih ustanova u ruralnim područjima povratnici u ruralna područja nemaju pristup zdravstvenoj zaštiti;

(c) manjinski povratnici, uključujući i povratnike romske nacionalnosti i raseljene osobe, često imaju teškoće da pokriju troškove koji se odnose na obrazovanje, kao što su školski pribor i putni troškovi, i

(d) Država članica ne pruža pravnu pomoć raseljenim osobama, manjinskim povratnicima, izbjeglicama, tražiocima azila i osobama sa rizikom da postanu apatridi.

67. Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) u potpunosti implementira mjere zacrtane u Revidiranoj strategiji za implementaciju Aneksa 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma i Akcionom planu za stambeno zbrinjavanje Roma, tako da djeca raseljene osobe, povratnici i Romi mogu uživati u adekvatnom životnom standardu;

(b) izradi i implementira koordinirani plan djelovanja, oslanjajući se na sve raspoložive resurse, kako nacionalne tako i međunarodne, i da u potpunosti implementira mjere zdravstvene zaštite utvrđene u Revidiranoj strategiji za implementaciju Aneksa 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma, kako bi se osiguralo da djeca raseljene osobe i povratnici mogu uživati najviši mogući standard zdravstvene zaštite;

(c) osigura finansijsku podršku kako bi se djeci manjinskim povratnicima, raseljenim osobama i Romima olakšao pristup obrazovanju, uključujući i preduzimanje mjera kako bi se osiguralo da sva djeca imaju nesmetani pristup obrazovanju bez straha od diskriminacije, i

(d) razmotri hitno usvajanje "Zakona o ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć", koji je u proceduri, za pružanje besplatne pravne pomoći onima koji je ne mogu priuštiti, uključujući i osobe kojima je potrebna međunarodna zaštita, osobe bez državljanstva, žrtve trgovine ljudima i maloljetnike bez pratnje.

Djeca u oružanim sukobima

68. Komitet ponavlja svoja prethodna opažanja data nakon razmatranja inicijalnog izvještaja Bosne i Hercegovine na osnovu Fakultativnog protokola o regrutovanju i uključivanju djece u neprijateljstva, i posebno je izrazio zabrinutost što regrutovanje i korištenje u oružanom sukobu osoba mlađih od 18 godina nije izričito zabranjeno, niti proglašeno krivičnim djelom u zakonodavstvu kako na državnom tako i na entitetskom nivou (CRC/C/OPAC/BIH/1, stavovi 13-14).

69. Komitet ponavlja svoju preporuku, naime, da Država članica usvoji sve zakonske mjere kako bi se osiguralo, na državnom, entitetskom i nivou Distrikta, da povreda odredaba Fakultativnog protokola o regrutovanju i uključivanju djece u neprijateljstva bude izričito okarakterisana kao krivično djelo u krivičnom zakonodavstvu Države članice.

Ekonomska eksploatacija i djeca sa ulice

70. Komitet je zabrinut što je prosjačenje jedan od glavnih oblika iskorištavanja djece u Državi članici. Iako se napominje da su neke mjere preduzete, na lokalnom nivou ne postoji sistematičan pristup rješavanju ovog problema. U tom kontekstu, Komitet je posebno zabrinut što:

(a) prisilno prosjačenje djece se ne priznaje kao oblik trgovine u Krivičnom zakonu Države članice;

(b) ne postoji koordinisani okvir za međusektorsku saradnju u rješavanju pitanja ekonomske eksploatacije, uključujući i prisilno prosjačenje;

(c) postoji neadekvatan dnevni smještaj i / ili centri za socijalnu zaštitu za oporavak djece sa ulice.

71. Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) donese zakon kako bi osobe koje iskorištavaju djecu kroz prisilno prosjačenje bile podvrgnute krivičnim sankcijama;

(b) izradi nacionalni okvir za međusektorsku saradnju između relevantnih vladinih organizacija i agencija za rješavanje pitanja ekonomske eksploatacije, uključujući i prisilno prosjačenje;

(c) osigura adekvatnu zaštitu i pomoć za oporavak i reintegraciju djece sa ulice i razvije sveobuhvatnu strategiju za rješavanje uzroka, a u saradnji sa udruženjima koja pomažu ovakoj djeci;

(d) podiže svijest javnosti o pravima i potrebama djece sa ulice i da se bori protiv zabluda i predrasuda; i

(e) osigura da se djeca sa ulice konsultuju onda kada se planiraju programi koji su osmišljeni kako bi zaštitili i poboljšali njihov razvoj.

Prodaja, trgovina i otmica

72. Komitet pozdravlja usvajanje Akcionog plana za borbu protiv trgovine za period 2008-2012. godine u Državi članici. Međutim, Komitet ostaje zabrinut što:

(a) postoje značajne razlike između broja slučajeva trgovine ljudima koje je prijavila policija i broja istraga koje je naredio tužilac kao njihov rezultat;

(b) sudovi na svim nivoma nisu izrekli primjerene sankcije u predmetima u vezi sa trgovinom ljudima, uključujući one koji se odnose na djecu žrtve;

(c) bilo je slučajeva u kojima se svjedočenje djeteta koje je bilo žrtva smatralo neadekvatnim u utvrđivanju krivice počinioca;

(d) bilo je izvještaja o djevojkama, posebno onih koje su romske nacionalnosti, kojima se trguje u svrhu prisilnog braka i / ili prisilnog ropstva za rad u kući.

73. Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) preduzme mjere, uključujući razmatranje mogućnosti uspostave monitoringa nezavisne treće strane, kako bi se osiguralo da svi slučajevi krijumčarenja podliježu pravičnoj i pravilnoj istrazi;

(b) osigura primjerene sankcije za počinioce djela u vezi sa trgovinom ljudi, posebno za one koji uključuju djecu žrtve;

(c) osigura da dob žrtve nikada ne predstavlja razlog za poništenje njenog iskaza; i

(d) dodijeli specifične ljudske, tehničke i finansijske resurse za istraživanje trgovine zbog prisilnog braka i / ili prisilnog ropstva.

Pogledati prethodna zaključna zapažanja i preporuke Komiteta o primjeni Fakultativnog protokola o prodaji djece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji

74. Komitet konstatuje da je Država članica u fazi izmjene i dopune Krivičnog zakona 2012. godine. Ipak, Komitet ostaje zabrinut jer prethodno izrečene preporuke Komiteta o primjeni Fakultativnog protokola o prodaji djece (CRC/C/OPSC/BIH/1) nisu u potpunosti provedene. Komitet ponavlja svoja prethodno izrečena zapažanja nakon razmatranja inicijalnog izvještaja Bosne i Hercegovine i posebno izrazio zabrinutost što Krivični zakoni na državnom i na entitetskom nivou u potpunosti ne uključuju sva djela iz Fakultativnog protokola i što nisu

usklađeni u vezi sa zabranom i definisanjem tih djela kao krivičnih djela, kao i u pogledu zapriječenih kazni (Isto, stav 26). Komitet je i dalje zabrinut što Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine nije pokriveno angažovanje djeteta u prisilnom radu i iznuđivanje pristanka za usvajanje djeteta (Isto). Komitet takođe izražava svoju zabrinutost što krivično zakonodavstvo ne dopušta vanteritorijalnu nadležnost u svim slučajevima iz člana 4, stav 2. Fakultativnog protokola i da vanteritorijalna nadležnost podliježe kriteriju dvostrukog kriminaliteta (Isto, stav 30).

75. Komitet ponavlja svoju preporuku da Država članica izmijeni i dopuni svoje zakonodavstvo kako bi se osiguralo da se krivična djela iz Fakultativnog protokola u potpunosti unesu i usklade u krivičnim zakonima na nivou države, entiteta i Distrikta i da preduzme korake kako bi se osiguralo da joj domaće zakonodavstvo omogući da uspostavi i ostvari vanteritorijalnu nadležnost nad krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola, bez kriterija dvostrukog kriminaliteta. Komitet nadalje preporučuje da Država članica razmotri Fakultativni protokol kao pravnu osnovu za izručenje bez uslova postojanja bilateralnog ugovora (član 5 (2) Fakultativnog protokola).

Administracija maloljetničkog pravosuđa

76. Komitet smatra pozitivnim usvajanje novog „Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku” u Republici Srpskoj 2010. godine. Međutim, Komitet je zabrinut što na nacionalnom nivou:

- (a) postoje neadekvatne alternativne mjere za pritvor i oblici rehabilitacije za djecu u sukobu sa zakonom, sa primjerima djece koja su pritvorena zajedno sa odraslima;
- (b) djeca mogu biti pritvorena i to na duže vrijeme;
- (c) nije osiguran pristup obrazovanju osobama mlađim od 18 godina koja su u pritvoru;
- (d) izvršenje kazne maloljetničkog zatvora ne podliježe redovnom i nezavisnom nadzoru;
- (e) većina stručnjaka koji rade sa ili za djecu u sukobu sa zakonom ne dobivaju posebnu obuku ili obrazovanje o pravima djeteta;
- (f) zbog nedostatka podizanja svijesti, djeca u sukobu sa zakonom, i dalje trpe ozbiljnu stigmatizaciju u medijima i cjeloj javnosti, i
- (g) sveobuhvatni podaci o djeci u sukobu sa zakonom nisu dostupni i ne postoji mogućnost procjene njihove situacije na nacionalnom nivou zbog različitih kriterija u sistemima za prikupljanje podataka razvijenim u dva entiteta, što onemogućava bolje razumijevanja trenutnog sistema maloljetničkog pravosuđa.

77. Komitet preporučuje da Država članica maloljetničko pravosuđe u potpunosti uskladi sa Konvencijom, posebno sa članovima 37, 39 i 40, te sa ostalim relevantnim standardima, uključujući Standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za maloljetničko pravosuđe (Pekinška pravila), Smjernice Ujedinjenih naroda za prevenciju maloljetničke

delinkvencije (Rijadske smjernice), Pravila Ujedinjenih naroda o zaštiti maloljetnika lišenih slobode (Pravila iz Havane), Smjernice za djelovanje prema djeci u sistemu krivičnog pravosuđa - Bečke smjernice, te opštim komentarom Komiteta broj 10. (CRC/GC/10, 2007). Nadalje, Komitet Državi članci posebno preporučuje da:

(a) izdvoji potrebne ljudske, tehničke i finansijske resurse kako bi se osigurale odgovarajuće alternativne mjere pritvora i oblici rehabilitacije za djecu u sukobu sa zakonom, te osiguralo da djeca nisu u pritvoru zajedno sa odraslima,

(b) izbjegava određivanje pritvora djece i osigura da, i kada se primjenjuje, bude svedeno na minimalno vrijeme;

(c) preduzima mjere kako bi se osigurao pristup obrazovanju osobama mladim od 18 godina, a koje su u pritvoru;

(d) hitno osnuje Državni preventivni mehanizam za praćenje izvršenja kazne maloljetničkog zatvora;

(e) osigura sveobuhvatnu obuku o pravima djeteta i maloljetničkoj pravdi svih profesionalaca koji rade sa ili za djecu u sukobu sa zakonom;

(f) podiže svijest javnosti o djeci u sukobu sa zakonom i uvede pravila ponašanja medija i novinara kako bi se spriječila njihova stigmatizacija u medijima i javnosti, te

(g) uspostavi sveobuhvatnu bazu podataka o djeci u sukobu sa zakonom, s ciljem olakšavanja analize situacije na nacionalnom nivou koristeći takve rezultate za poboljšanje maloljetničkog pravosuđa u Državi članici.

I. Ratifikacija međunarodnih instrumenata iz oblasti ljudskih prava

78. Komitet Državu članicu podstiče, kako bi se dodatno ojačalo ostvarivanje dječijih prava, da pristupi Fakultativnom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na postupak po predstavkama i svim osnovnih multiratelnim sporazumima iz oblasti ljudskih prava, uključujući i Međunarodnu konvenciju za zaštitu svih osoba od prisilnih nestanaka, Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica i Međunarodnu konvenciju organizacije rada broj 189. (2011) o domaćim radnicima.

J. Saradnja sa regionalnim i međunarodnim tijelima

79. Komitet preporučuje da Država članica saraduje sa Vijećem Evrope u cilju implementacije Konvencije i drugih multiratelnih sporazuma o ljudskim pravima, kako u Državi članici tako i sa drugim državama članicama Vijeća Evrope.

K. Praćenje i širenje znanja

80. Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo da se ove preporuke u potpunosti impelementiraju, između ostalog, njihovim prosljeđivanjem članovima Vlade, Parlamenta, regionalnim tijelima i drugim jedinicama lokalne samouprave, kada je to primjenjivo, na odgovarajuće razmatranje i dalje djelovanje.

81. Komitet nadalje preporučuje da kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj i pisani odgovori Države članice i odgovarajuće preporuke (Zaključna zapažanja) budu široko dostupni na domaćim jezicima zemlje, uključujući (ali ne isključivo) putem Interneta, opštoj javnosti, organizacijama civilnog društva, medijima, grupama mladih, profesionalnim grupama i djeci, kako bi se podstakla rasprava i stvorila svijest o Konvenciji i njenim Fakultativnim protokolima i njihovoj impelementaciji i praćenju.

M. Slijedeći izvještaj

82. Komitet Državu članicu poziva da svoj slijedeći kombinovani peti i šesti periodični izvještaj podnese do 5. septembra 2017. godine i da u njemu budu informacije o impelementaciji ovih zaključnih zapažanja. Komitet skreće pažnju na svoje smjernice specifične za izvještavanje po ovoj Konvenciji, koje su usvojene 1. oktobra 2010. godine (CRC/C/58/Rev.2 i Corr. 1), i podsjeća Državu članicu da budući izvještaju trebaju biti u skladu sa tim smjernicama i da ne treba da prelazi 60 stranica. Komitet Državu članicu poziva da svoj izvještaj podnese u skladu sa smjernicama za izvještavanje. U slučaju da bude podnesen izvještaj koji je prekoračio ograničeni broj stranica, od Države članice će biti zatraženo da pregleda i eventualno ponovo pošalje izvještaj u skladu sa navedenim smjernicama. Komitet Državu članicu podsjeća da, ako nije u stanju da preispita i ponovo pošalje izvještaj, prevod izvještaja u svrhu preispitivanja pred Ugovornim tijelom ne može biti garantovan.

83. Komitet takođe Državu članicu poziva da podnese ažurirani osnovni dokument u skladu sa zahtjevima za dokument sa zajedničkim osnovama iz usklađenih smjernica o izvještavanju, koje su odobrene na petom sastanku svih ugovornih tijela za ljudska prava u junu 2006. godine (HRI/GEN/2/Rev.6, poglavlje I).